

Самостійна робота № 1.

Назва дисципліни: Етнологія.

Тема: Етнодемографічні процеси

Мета: оволодіння теоретичними знаннями про етнодемографічні процеси; розвиток практичних вмінь розрахунку основних демографічних показників; формування навичок використання математичних показників у теоретичному аналізі демографічних процесів та тенденцій сучасності.

Завдання: провести розрахунок основних демографічних показників: коефіцієнту народжуваності, коефіцієнту смертності, коефіцієнту природного приросту населення для кожного регіону України.

Джерела:

1. Головне управління статистики у Донецькій області / Статистична Інформація / Демографічна ситуація <http://donetskstat.gov.ua/statinform/index.php>

Основна література:

1. Венецкий И.Г. Статистические методы в демографии, М., 1977. – 509 с.
2. Садохин А.П., Грушевицкая Т.Г. Этнология. – М., 2002. – 324 с.
3. Этнология: Учебник/ Под ред. Г.Е.Маркова, В.В.Пименова. – М., 1994. – 237 с.

Додаткова:

1. Боярский А.Я. Население и методы его изучения, М., 1975. – 569 с.
2. Садохин А.П. Этнология: Учебный словарь. – М., 2002. – 239 с.
3. Новосельский С.А. Демография и статистика, М. 1978. – 435 с.

Очікуваний результат виконання самостійної роботи: оволодіння теоретичними знаннями про етнодемографічні процеси, розвинуті практичні вміння розрахунку основних демографічних показників; сформовані навички використання математичних показників у теоретичному аналізі демографічних процесів та тенденцій сучасності.

Спосіб контролю: перевірка письмової частини в межах годин СР, включення теоретичних питань КРЗМ № 1, включення питань до екзаменаційних тестових завдань.

Рекомендації до виконання завдання:

1. Проаналізуйте вказані першоджерела і опрацюйте відповідні розділи підручника.
  2. При заповненні другої таблиці зверніть особливу увагу на наступні формули.
- Коефіцієнт народжуваності (n) визначається як відношення числа всіх живонароджених (N) до середнього населення (S), помноженому на період часу в літах (T), тобто

$$n = \frac{N}{ST}$$

Якщо це відношення помножити на 1000, то вийде результат у проміллі (%), тобто показник народжуваності на тисячу людей у рік:

$$n = \frac{N}{ST} \cdot 1000$$

Аналогічним образом розраховують коефіцієнти смертності.

$$m = \frac{M}{ST}$$

де m - коефіцієнт смертності, а M – загальна кількість смертей.

Природний приріст населення (k) утворює різниця між народжуваністю й смертністю:

$$k = \frac{N - M}{ST} = n - m$$

Якщо чисельність населення на початку періоду спостереження позначити S , а наприкінці його ST , то без обліку міграцій приріст населення за відповідний період складе

$$\Delta S = S^T - S^0 = N - M$$

Коефіцієнт природного приросту населення визначається по формулі:

$$k = \frac{N}{ST} - \frac{M}{ST} = \frac{\Delta S}{ST}$$

Залежно від того, народжуваність перевищує смертність або навпаки, природній приріст може бути або позитивним, або негативним.

3. Спираючись на вказану літературу та рекомендації, використовуючи показники з Таблиці 1 «Загальні показники народжуваності, смертності і чисельності населення за 2013 рік», зробіть розрахунки загальних коефіцієнтів народжуваності і смертності, природного приросту, тобто заповніть Таблицю 2.

Таблиця 1.

Загальні показники народжуваності, смертності і чисельності населення за 2013 р.

Регіон	Народжуваність	Смертність	Загальна кількість населення
Україна	520704	663139	45596944
Автономна Республіка Крим	24702	26945	1963861
області			
Вінницька	18339	25158	1631113
Волинська	15346	13710	1039340
Дніпропетровська	37087	51486	3314634
Донецька	42839	70496	4390625
Житомирська	15486	20685	1271315
Закарпатська	18968	14813	1252577
Запорізька	18882	26406	1788761
Івано–Франківська	17101	16801	1380674
Київська	20966	27161	1720730
Кіровоградська	11029	16521	999187
Луганська	21743	36316	2265181
Львівська	30220	31667	2541033
Миколаївська	13515	17277	1175997
Одеська	30384	33648	2391073
Полтавська	14635	24223	1472860
Рівненська	18316	14302	1155610
Сумська	11093	19002	1148250
Тернопільська	12202	14838	1079061
Харківська	27244	40130	2742811
Херсонська	12643	15904	1081081
Хмельницька	14881	20362	1317495
Черкаська	12798	20667	1273623
Чернівецька	11592	11321	906199
Чернігівська	10222	20208	1083669

Таблиця 2.

Загальні коефіцієнти народжуваності і смертності, природного приросту за 2013 р.

Регіон	Загальні коефіцієнти		
	народжуваності	смертності	природного приросту (скорочення)
Україна			
Автономна Республіка Крим			
області			
Вінницька			
Волинська			
Дніпропетровська			
Донецька			
Житомирська			
Закарпатська			
Запорізька			
Івано–Франківська			

Київська			
Кіровоградська			
Луганська			
Львівська			
Миколаївська			
Одеська			
Полтавська			
Рівненська			
Сумська			
Тернопільська			
Харківська			
Херсонська			
Хмельницька			
Черкаська			
Чернівецька			
Чернігівська			

4. Перевірте себе по питаннях для самоконтролю.

Питання для самоконтролю студентів.

1. Що таке наявне населення?
2. Що таке постійне населення?
3. Як розраховується загальний коефіцієнт природного приросту?
4. Чи спостерігається в регіонах позитивний приріст населення?
5. В яких регіонах народжуваність найбільша і чому?

Самостійна робота № 2.

Назва дисципліни: Етнологія.

Тема: Основні наукові школи та напрямки світової та вітчизняної етнології (антропології).

Мета: оволодіти теоретичним, історіографічним та біографічним матеріалом з історії розвитку світової та вітчизняної етнології (антропології) з її дослідницькими традиціями; вдосконалювати навички та вміння роботи з першоджерелами та теоретичним матеріалом шляхом аналізу та синтезу.

Завдання: складіть тематичну таблицю: 1) що містить данні про розвиток світової етнології (теоретична та історіографічна спрямованість); 2) що співвідносить світові та вітчизняні традиції етнологічних досліджень.

Джерела:

1. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. - М., 1983. – 546 с.
2. Гумилёв Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. - М., 2001. – 456 с.
3. Лурье С.В. Историческая этнология. - М.,1994. – 357 с.

Основна література:

1. Садохин А.П., Грушевицкая Т.Г. Этнология. – М., 2002. – 324 с.
2. Садохин А.П. Этнология: Учебный словарь. – М., 2002. – 239 с.
3. Этнология: Учебник/ Под ред. Г.Е.Маркова, В.В.Пименова. – М., 1994. – 237 с.

Додаткова:

1. Анучин Д.Н.: <http://www.lomonosov-fund.ru/enc/ru/encyclopedia:0128476:article>
2. Арсеньев В.К.: <http://www.fegi.ru/primorye/science/khisam/arsen.htm>
3. Ковалевский М.М.: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/163550/Ковалевский>
4. Миклухо-Маклай Н.Н.: http://hrono.ru/biograf/bio_m/mikluho_mak.php
5. Надеждин Н.И.: http://hrono.ru/biograf/bio_n/nadezhdin_ni.html
6. Потанин Г. Н.: http://hrono.ru/biograf/bio_p/potinin_gn.php
7. Румянцев Н.П.: http://www.hrono.ru/biograf/bio_r/rum_np.php
8. Харузин А. Н.: <http://www.lomonosov-fund.ru/enc/ru/encyclopedia:0134810:article>
9. Широкогоров С.М.: <http://web1.kunstkamera.ru/siberia/Shirokogorov.html>

Очікуваний результат виконання самостійної роботи: вдосконалені навички та вміння узагальнювати та аналізувати матеріал спираючись на історичні джерела та літературу; сформовані знання щодо історії розвитку світової та вітчизняної етнології (антропології) з її дослідницькими традиціями.

Спосіб контролю: перевірка письмової частини в межах годин СР, включення питань до КТ № 1, включення питань до КРЗМ № 1, включення питань до екзаменаційних тестових завдань.

Рекомендації до виконання завдання:

1. Проаналізуйте вказані першоджерела і опрацюйте відповідні розділи підручника.
2. При складанні другої таблиці зверніть особливу увагу на виявлення загальних із західними соціально-антропологічними школами рис. Однак головним залишається виявлення специфіки основних методів, підходів, тем і результатів вітчизняних досліджень. При заповненні таблиці зберігайте внутрішню хронологічну послідовність, у якій розташовані імена дослідників. Це допоможе Вам установити логічний і історичний зв'язок між етапами розвитку вітчизняної етнології.
3. Спираючись на вказану літературу, заповніть тематичні таблиці, що характеризують наукові школи та напрямки світової та вітчизняної етнології (антропології).

Розвиток світової етнології

Напрямки й школи	Час розвитку	Місце розвитку (країни)	Представники	Основні ідеї
Еволюціонізм				
Дифузійонізм				
Школа історичної етнології				
Функціоналізм				

Соціологічна школа				
Структуралізм				
Етнопсихологічна школа				
Культурний релятивізм				
Неоеволюціонізм				

Вітчизняна етнологія та етнологи XIX-XX вв.

ПІО дослідника	Час наукової діяльності	Основні напрямки, теми й підсумки наукової діяльності
Н.П.Румянцев		
Н.І.Надеждін		
В.К.Арсеньєв		
Н.Н. Міклухо-Маклай		
Г.Н.Потанін		
М.М.Ковалевський		
Д.Н.Анучин		
Л.Я.Штернберг		
С.М.Широкогородов		
Н.Н.Чебоксаров		
М.Г.Левін		
Д.К.Зеленін		
С.А.Токарев		
Ю.В.Бромлей		
Л.Н.Гумільов		
С.А.Арутюнов		

4. Перевірте себе по питаннях для самоконтролю.

Питання для самоконтролю студентів.

1. Яка різниця між еволюціонізмом і неоеволюціонізмом?
2. До яких шкіл відносились представники вітчизняної етнології?
3. Який напрямок етнології є сьогодні найбільш поширеним?
4. З яких етапів складається теорія циклічності Гумільова?

Самостійна робота № 3.

Назва дисципліни: Етнологія.

Тема: Етногенез народів.

Мета: оволодіння теоретичними знаннями про етногенез; розвиток практичних вмінь щодо надання характеристики етногенезу визначеного народу; вдосконалення навичок стратегічного мислення, зокрема, стосовно перспектив розвитку визначеного народу в рамках української державності.

Завдання: скласти характеристику будь-якого етносу, що мешкає на території Донецької області.

Джерела:

1. Всеукраїнський перепис населення 2001 року/ Результаты / Национальный состав населения, гражданство / Распределение населения по национальности и родному языку // http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/nationality_population/nationality_popul1/select_51?box=5.1W&rz=1_1&rz_b=2_1&k_t=14&botton=cens_db

Основна література:

1. Платонов Ю.П. Народы мира в зеркале геополитики : (структура, динамика, поведение) : учеб. пособие / Ю.П. Платонов. – СПб., 2000. – 430 с.
2. Садохин А.П. Этнология : учебник / А.П. Садохин. – М., 2006. – С. 109–115, 249–254.
3. Этнология : учеб. пособие / [под ред. Е.В. Миськовой и др.]. – 2005. – С. 281–285, 310–313, 517–523.

Додаткова:

1. Народы и религии мира: энциклопедия / [гл. ред. В.А. Тишков]. – М., 1998. – 926 с.
2. Страны и народы. Зарубежная Европа. Общий обзор. Северная Европа: Научно-популярное географо-этнографическое издание : в 20 т. / [Ю.В. Бромлей и др.]. – М., 1981. – 269 с.
3. Страны и народы. Зарубежная Европа. Восточная Европа : Научно-популярное географо-этнографическое издание : в 20 т. / [Ю.В. Бромлей и др.]. – М., 1980. – 352 с.
4. Страны и народы. Зарубежная Европа. Западная Европа : Научно-популярное географо-этнографическое издание : в 20 т. / [Ю.В. Бромлей и др.]. – М., 1979. – 381 с.
5. Страны и народы. Зарубежная Европа. Южная Европа : Научно-популярное географо-этнографическое издание : в 20 т. / [Ю.В. Бромлей и др.]. – М., 1983. – 288 с.
6. Чеснов Я.В. Лекции по исторической этнологии / Я.В.Чеснов. – М., 1998. – 397 с.
7. Этнические меньшинства в зарубежной Европе. – М., 1997. – 328 с.

Очікуваний результат виконання самостійної роботи: оволодіння теоретичними знаннями про етногенез; розвинуті практичні вміння щодо надання характеристики етногенезу визначеного народу; сформовані навички стратегічного мислення щодо перспектив розвитку визначеного народу в рамках української державності.

Спосіб контролю: перевірка письмової частини в межах годин СР, включення теоретичних питань до екзаменаційних питань.

Рекомендації до виконання завдання:

1. Опрацюйте відповідні розділи підручника.
2. В Донецькій області згідно з переписом населення 2001 року мешкають представники 130 національностей. Розподіл населення за національностями та їх чисельність представлена в таблиці 1 «Розподіл населення за національностями. Донецька область». Оберіть з цього переліку будь-який народ (окрім українців та руських) та складіть характеристику етногенезу визначеного народу за наступним планом

Характеристика		
1. Етнос.		
2. Лінгвістична характеристика.		
3. Антропологічна характеристика.		
4. Релігія.		
5. Традиційні господарські заняття.		
6. Поселення й типи сільських будинків.		
7. Традиційна їжа.		
8. Традиційний одяг.		
9. Сімейний побут.		
10. Подружньо-сімейні відносини.		

11. Свята й суспільний побут.		
12. Духовна культура.		
13. Етнодемографічні й етнічні процеси.		
<i>Будь-які додаткові характеристики на власний розсуд</i>		
<i>Будь-які додаткові характеристики на власний розсуд</i>		

Таблиця 1.

Розподіл населення за національностями. Донецька область

Все населення	4825563	грузини	7197
у тому числі:		даргінці	148
українці	2744149	долгани	3
абазіни	37	дунгане	12
абхази	272	эвени	1
аварці	271	евенки	6
австрійці	11	энці	10
агули	30	ескімоси	29
адигейці	54	естонці	374
азербайджанці	8075	євреї	8825
албанці	112	євреї горянські	28
алтайці	12	євреї грузинські	14
американці	55	євреї середньоазіатські	6
англійці	10	іжорці	2
араби	470	інгуші	42
ассирійці	933	іспанці	62
афганці	59	італійці	47
балкарці	48	ітельмени	1
башкири	662	кабардинці	94
белуджи	1	казахи	718
білоруси	44525	калмики	29
болгари	4833	канадці	5
буряти	55	караїми	38
в'єтнамці	172	каракалпаки	6
вепси	9	карачаєвці	16
вірмени	15734	карели	170
гагаузи	494	кети	7
голландці	21	киргизи	149
греки	77516	китайці	165

комі	131	серби	53
комі-перм'яки	174	словаки	46
корейці	1124	табасарани	149
коряки	12	таджики	467
кримські татари	18	талиші	19
кримчаки	3	татари	19161
кубинці	26	тати	7
кумики	74	тофалари	2
курди	36	тувинці	5
лакці	107	турки	1791
латиші	1014	турки-месхетинці	119
лезгини	1129	туркмени	329
литовці	1359	угорці	421
ліви	22	удэгейці	5
мансі	3	удіни	327
марійці	530	удмурти	613
молдовці	7171	узбеки	1244
мордва	1322	уйгури	28
нанайці	6	ульчи	13
народи Індії й Пакистану	39	фіни	84
нганасани	5	французи	27
негидальці	4	хакаси	19
ненці	58	халха	8
нівхи	116	ханти	5
німці	4620	хорвати	32
ногайці	24	цахури	6
ороки	200	цигани	4106
орочи	42	черкеси	36
осетини	703	чехи	170
перси	22	чеченці	203
поляки	4343	чуванці	22
росіяни	1844399	чуваші	1293
румунни	372	чукчі	11
рутульці	29	шведи	3
саамі	24	шорці	6
селькупи	6	юкагири	2

3. Спираючись на опрацьований теоретичний матеріал та складену характеристику народу, визначте перспективи розвитку визначеного народу в рамках української державності.
4. Перевірте себе по питаннях для самоконтролю.

Питання для самоконтролю студентів.

1. Що таке етногенез?
2. Які особливості формування сучасного лінгвістичного та антропологічного складу населення Донецької області?
3. Які особливості формування етнічного складу населення Донецької області?
4. Як географічне середовище впливає на етногенез народів світу?